

Adolescent sexual abusers – The development of sexual abusive behaviour.

This article is a review of literature on adolescent sexual abusers and is also based upon a qualitative study which used semi-structured interviews with a small sample of Danish boys who had sexually abused children.

The aim of this article is to present theoretical and empirical findings concerning adolescents who have developed sexual abusive behaviour. There will be a focus on the possible aetiology, consequences and possible intervention strategies with this client group.

While other European countries have for some time undertaken research in the field of juvenile sexual offending, the subject has only recently become the focus of attention for research departments and practitioners in Denmark.

The information gathered from this first Danish research project on young sexual abusers will be presented within this article and the information is used as a basis for looking at some appropriate treatment and management strategies.

It is argued that early intervention could form part of a strategy to prevent sexually aggressive children and young people continuing their abusive behaviour into adulthood.

An important part of this strategy is to gather knowledge of risk factors and dynamic factors that can lead to a change from a feeling of being victimised to a position of offender.

Mimi Strange

Udvikling af sexuel krænkende træk hos unge – ætiologi og behandling

Unge som begår seksuelle overgreb

Der har i de seneste år været en stigende bevågenhed på sager om seksuelle overgreb, hvor børn og unge har været den krænkende part. Udover nogle spektakulære sager, som har været stærkt omtalt i medierne, har opmærksomheden på unge med overgrebsproblematik været stigende.

Problemets omfang er endnu relativt ukendt i Danmark, mens der fra andre lande foreligger undersøgelser som peger på at op imod en tredjedel af kendte overgreb begås af unge under 18 år, ligesom op imod halvdelen af voksne krænkere har rapporteret om afvigende seksuelle interesser fra tidlig ungdom. Hertil kommer at voksne som i barndommen har været udsat for overgreb i ca 50 pct. af tilfældene oplyser at krænkelserne i deres barndom blev begået af unge under 18 (Elliott,1993; Abel, Osborne&Twigg, 1993; Burton, 2000).

Fokuseringen på at unge krænkere muligvis udgør et anseeligt problem kan lede til den opfattelse at en væsentlig del af det forebyggende arbejde vedr. seksuelle overgreb bør rette sig mod denne særlige gruppe. Ved en tidlig indsats antages det at man kan forebygge at unge udvikler sig til at blive seksuelle krænkere som voksne¹ og endvidere at man i højere grad kan påvirke personlighedsudviklingen hos de unge end hos voksne. Der tages her afsæt i udviklingspsykologisk tænkning idet der fokuseres på at unge krænkere netop er kendetegnet ved at være unge, som begår seksuelle overgreb. Da forskningsresultater tyder på at sexuel krænkende adfærd hos nogle har en tendens til at intensiveres over tid og undertiden bliver en adfærd, som gentager sig med et

---

¹ Netop fordi voksne krænkere kan beskrive at deres afvigende seksuelle interesser har en tidlig debut og fordi man antager at sådanne udvikler sig over tid og ikke pludselig opstår i voksenlivet, er dette essentielt

tvangsmæssigt præg, altså bliver kompulsiv og repetitiv², er en tidlig indsats formentlig af stor betydning.

Udover det forebyggende aspekt, d.v.s. fokus på at forebygge at unge udvikler krænkende adfærd også i voksenlivet (enten som del af antisocial adfærd eller som følge af et egentligt pædofil³ tændingsmønster) og dermed hindre at seksuelle overgreb finder sted, er et andet aspekt betydningsfuldt set i forhold til de unge selv: At intervenere så tidligt som muligt i den unges liv og forsøge at påvirke den seksuelle udvikling i positiv og acceptabel retning er essentielt for den unge selv. Man kan sige at der er to foci, dels en samfundsmæssige præventiv interesse (opsporing og forebyggelse af krænkelse) dels en omsorgsmæssig interesse (behandling af ofre og unge krænkere) (Larsson,2000; Strange, 2000a).

Artiklen fokuserer på unge som har udviklet seksuelt krænkende træk⁴ overfor andre, hvad baggrunden for udvikling af en sådan sexuel adfærd kan være, hvilke konsekvenser dette kan have for de unge selv og overvejelser vedr. interventioner i forhold til de unge.

Artiklen er baseret på et internationalt litteraturstudie og en kvalitativ undersøgelse af danske unge med seksuelt krænkende adfærd (Strange, 2002) samt forfatterens tidligere publikationer og kliniske erfaringer.

Ætologi

En væsentlig del af et frugtbart menneskeliv må antages at være at kunne indgå i nære relationer til andre, herunder have en sexuel relation til et andet menneske, som bygger på gensidighed, frivillighed og lyst. Unge som påtvinger andre deres seksualitet har af forskellige grunde ikke adgang til en sådan kontaktetablering. Årsagerne kan være mange, da unge som begår seksuelle overgreb ikke er en homogen gruppe. For nogle unge gør det sig gældende at de mangler indlevelse i andre menneskers følelsesliv, for norges vedkommende i en sådan grad at man kan tale om en psykopatologisk afspaltning af indlevelsevnen, for andres vedkommende er der tale om en begyndende fejludvikling som kan antages at kunne påvirkes af psykoterapeutiske og andre interventioner, for atter andre er undervisning i adækvat sexuel adfærd en hjælp ligesom hjælp til udvikling af sociale kompetencer i forhold til jævnaldrende er det, for atter andre noget helt femte eller en kombination af faktorer. For de fleste gør det sig gældende, må man antage, at der sker en eller anden form for adskillelse af seksualitet og følelser – en adskillelse som kan forstås som en fraspaltning af indlevelse. En af forudsætningerne for at begå et overgreb er at der er en manglende eller nedsat evne til indlevelse i andre – af midlertidig eller permanent karakter.

---

² Begrebet *cycle of abuse* (Lane 1991;1997) anvendes som forståelsesmodel for det cykliske forløb som kan udvikle sig for krænkelse. Der tages her udgangspunkt i at seksuelt misbrug kan udvikle sig til en tvangsmæssig gentagelsesproces. Cyklus-modellen tager afsæt i den unges kognitive, adfærdsmæssige og følelsesmæssige tilstand før, under og efter den krænkende adfærd. Komponenter i en eventuel cyklus kan variere og må analyseres individuelt. Modellen bør anvendes dynamisk og ikke statisk, hvorfor den overvejende skal forstås som en mulig forståelsesmodel til at afdække eventuelle misbrugsmønstre eller –processer, som har dannet baggrund for at misbruget kunne finde sted (og gentage sig), (for en uddybning se også Strange 2002).

³ Ifølge internationalt anerkendte diagnoselister (ICD 10,DSM IV) opstilles en række kriterier som skal være opfyldt for at pædofilidiagnosen stilles. Et af kriterierne er at den pågældende skal være 16 år og mindst 5 år ældre end barnet. En del unge med overgrebsadfærd vil alene ud fra deres alder ikke indgå i pædofilidiagnosen, selvom de i øvrigt møder de øvrige kriterier (se Møhl,1999 for en nærmere redegørelse for pædofilidiagnose). Aldersforskellen på 5 år mellem offer og krænkelse betyder at en dreng på 16 år, som har et seksuelt forhold til en 13-årig pige, ikke vil opfylde kriterierne.

⁴ I definitionen af seksuelt krænkende adfærd indgår at en sådan siges at have fundet sted når der ikke er *samtykke*, når der mangler *jævnbyrdighed* mellem parterne *eller* når der har været anvendt *tvang* eller andre overtalelsesstrategier. *En ung krænkelse* defineres som en et ungt menneske fra Pubertet til myndighedsalder, som udfører en sexuel handling mod en person, uanset dennes alder, mod dennes vilje, uden samtykke eller på en aggressiv eller truende måde (National Task Force on Juvenile Sexual Offending (1993))

For unge med overgrebsadfærd gør det sig gældende at der i forbindelse med udredning og behandling bør optages en sexuel anamnese, idet seksuelle overgreb også handler om seksualitet. At konstatere at der i seksuelt krænkende adfærd indgår sexuel drivkraft som (i alle fald) en delkomponent er ikke nødvendigvis helt så indlysende som det kan lyde. I en del nyere faglitteratur er dette neddæmpet i en grad så man kan forledes til at tro at seksuelle overgreb ikke (også) har med seksualitet at gøre, men mere med magtudøvelse, acting out af egne overgrebserfaringer, reaktion på frustration over egne livsbetingelser o.a.

Op gennem 80'erne blev man opmærksomme på at unges overgreb ikke udelukkende kunne forstås som stærke drifter, som ikke kunne kontrolleres, men også måtte ses som uhensigtsmæssige og dysfunktionelle måder at reagere på i forhold til egne oplevelser. Man kan sige at forståelsen af drifkraften bag seksuelle overgreb har bølget frem og tilbage mellem om man skulle opfatte seksuelle overgreb som sexualiseret vold eller voldelig seksualitet.

Sexuelle overgreb hos unge forstås mere og mere bl.a. som sexualiserede udtryk for forvrængede og inadækvate opfattelser af magt og kontrol.

Det har været et gennemgående træk i volds- og voldtægtsforskningen at udøvelse af magt og dominans nærmest ses som formålet i sig selv. Men hvis man vil forstå baggrunden for seksuelle overgreb må særligt spørgsmål om intention og motiv kunne besvares. Herunder må psykologiske forhold som emotionalitet, relationer, seksualitet og kærlighed indføres i den samlede forståelse (Madsen, 2001)

En nuanceret beskrivelse af intentioner og motiver er forskelligt fra blot at beskrive grundlaget og funktionen af seksuelle overgreb.

Offer – krænker: Et Janushoved

Af den foreliggende litteratur og viden om unge krænkerer fremgår det at de ikke er en homogen gruppe, hvad angår opvækstvilkår, personlighedstræk m.v. men samtidig fremhæves en række lighedstræk (Långström, 2000). De unge er altovervejende af hankøn og har, udover den seksuelt krænkende adfærd, ofte udvist adfærdsforstyrrelser i form af antisocial adfærd, har indlæringsvanskeligheder og ofte vist tegn på dårlig tilpasning og manglende trivsel gennem barndommen og været udsat for en eller anden grad af omsorgssvigt. Særligt ser det ud til at de unge har begrænsede evner i socialt samspil med andre, ikke mindst jævnaldrende, men heraf følgende social isolation. Her ser det særligt ud til at de unges manglende sociale kompetence i forhold til jævnaldrende kan have betydning for at nogle unge indleder kontakt til yngre børn, som kan føre til seksuelt misbrug af disse.

Unge krænkeres egne erfaringer med omsorgssvigt i barndommen er blandt de faktorer som antages at bidrage til at unge begår seksuelle overgreb, herunder unges erfaringer med fysiske og/eller seksuelle overgreb.

Egne erfaringer med overgreb er formentlig en medvirkende faktor for udvikling af grænseoverskridende adfærd men er som enkeltfaktorer ikke tilstrækkelige til at forklare udviklingen af en sådan adfærd. Der er formentlig tale om et multifaktorielt problem, hvor nogle faktorer vejer tungere end andre. Unge med sexuel overgrebsadfærd kan ikke beskrives som en homogen gruppe og seksuelt krænkende adfærd er ikke en diagnose, men netop en adfærd. Interessen samler sig om hvilke faktorer som i særlig grad kan hæmme eller fremme udvikling af overgrebsadfærd – særligt faktorer som har betydning for at ofre udvikler sig til krænkerer. (Craissati, McClurg og Browne, 2002).

Der foreligger endnu ikke nogen entydig videnskabelig forklaring på hvorfor sexuel adfærd hos nogle unge udvikler sig til krænkende adfærd, men i forskellige modeller til forståelse af seksuelle overgreb begået af unge lægges i stigende grad vægt på at integrere mange forskellige faktorer til en mulig forklaringsmodel, som kan beskrive og forklare udviklingen af seksuelt krænkende adfærd hos

børn og unge. I en sådan forklaringsmodel bør antagelser om seksualitet indgå, herunder den seksuelle anamnese. Det er formentlig af stor betydning for den unges mulighed for at erkende baggrunden for og motiver til seksuelt krænkende adfærd at denne også kobles til seksualitet og seksuelle erfaringer og fantasier i øvrigt.

I såvel forsknings- som klinisk baseret viden vil en frugtbar teoretisk tilgang til at forstå dynamikken bag udvikling af krænkende adfærd være at tage udgangspunkt i økologiske teorier (Woods, 1997), d.v.s. teorier som ikke fokuserer på et særligt aspekt eller en særlig teoretisk tænkemåde, men som forbinder disse til et mangefacetteret billede af et komplekst problem. Uanset om udgangspunktet for en psykologiske forståelse af hvordan unge bliver seksuelt krænkende er funderet i systemisk, kognitiv, psykodynamisk eller integreret økologisk teori, så synes der at være enighed om at tilknytningsteorier er vægtige bidrag til forståelse af baggrunden for adfærd.

Sexualitet og tilknytningsevne

Tilknytningsteoretisk tænkemåde (Bowlby, Stern oa.) har generelt vundet indpas som en videnskabeligt funderet, teoretisk forståelsesramme for, hvordan mennesker udvikler sig, hvordan deres personlighed dannes og hvordan børn lærer at indgå relationer med andre m.v.

Udviklingspsykologisk og tilknytningsteoretisk tænkning er båret af begrebet tilknytning (attachment) som én af hjørnestenene i menneskelig udvikling. Tanken bag er at tidlige erfaringer med tilknytning til andre har konsekvenser for hvordan man senere i livet evner at indlede og opretholde relationer til andre. I undersøgelser af og forskning om unge med krænkende adfærd har man været optaget af at undersøge den grad af omsorgssvigt (fysisk, psykisk og seksuelt) og uhensigtsmæssige familiestrukturer, som de unge har været udsat for, idet tilknytningsforstyrrelser er en af de markører, man antager har indflydelse på udvikling af bl.a. antisocial, herunder seksuelt krænkende, adfærd.

De hidtidige undersøgelses- og forskningsresultater har vist at mange unge med sexuel overgrebsadfærd ofte har vanskeligheder med interpersonelle relationer, forårsaget af bl.a. en eller anden grad af tilknytningsforstyrrelse.

Positionsskiftet eller transitionsprocessen fra offer til krænker antages at kunne hænge sammen med egne traumatiske barndomsoplevelser – særligt vold i familien, seksuelle overgreb og andre former for omsorgssvigt.

Ud fra tilknytningsteoretisk tankegang og særligt optagetheden af udvikling af tilknytningsevne og forstyrrelser af denne, fremhæves evnen til empati, dvs evne til at indføle sig i andre, og forstyrrelser af denne evne, som en særlig faktor i forhold til udvikling af sexuel overgrebsadfærd. Undersøgelser har vist at en del voksne krænker er kendetegnet ved at have empatiforstyrrelser og lide af kognitive forvrængninger som hæmmer evnen til at se realistisk på offeret, som hæmmer evnen til at se skadevirkningerne af egne handlinger og som tjener til at retfærdiggøre egne handlinger. Manglende evne til empati indgår i mange undersøgelser af voksne krænker men også i undersøgelser af unge krænker.⁵

Man kan sige at evne til at føle empati handler om at kunne indleve sig i en anden, som man er forskellig fra, mens sympati oftere omhandler evnen til at kunne føle med een man ligner, er ens med.

---

⁵ Det er formentlig af stor betydning at inddrage forskning i empati i behandlingen af unge og voksne krænker. Traditionelt har det indgået i behandlingen af voksne, som har begået overgreb mod andre, fx også voldelige overgreb, at forsøge at opøve evnen til at kunne indleve sig i offerets situation og udvikle den enkeltes empatiske evne. Det er endnu ikke tilstrækkeligt belyst hvordan denne proces kan ske og om behandlingstiltag af denne art er vellykkede. ”Hvad er egentlig empati og hvordan træner man den? Indimellem beskrives empatitræning som om det var en slags muskel som skal øves og trænes op”(Nyman et al, 2001, p.9). Det er formentlig mest fremkommeligt at betragte empatibegrebet fra en psykodynamisk synsvinkel, således at en alt for mekanisk eller behavioristisk tilgang undgås, som ovenstående citat så polemisk fremstiller det.

Evne til at føle med andre og leve sig ind i en andens situation, (som kan være forskellig fra ens egen), antages ud fra tilknytningsteoretisk tænkemåde at grundlægges i den tidlige kontakt mellem det lille barn og dets primære omsorgspersoner. Frustreres det lille barn i at få opfyldt sine grundlæggende behov og mødes det ikke med tilbud om tilknytning og indlevelse, kan barnets evne til tilknytning skades (heraf begrebet tidlig tilknytningsforstyrrelse). Det er en grundlæggende antagelse i udviklingspsykologisk- og tilknytningsteoretisk tænkning at personlighedsskader og herunder beskadigelse af evnen til at indleve sig i andres oplevelser, følelser, ønsker m.v. og udvikling af psykopatologiske personlighedsskader grundlægges i tidlig barndom, hvis barnet har en dysfunktionel primær omsorgsperson, som ikke kan yde tilstrækkelig omsorg. Denne almenpsykologiske viden, som danner grundlag for generel tænkning om børn og for de skadevirkninger omsorgssvigt kan påføre, vinder stadig større udbredelse også som grundlag for tænkning om børn og unge, som udvikler seksuelt krænkende sider.

Antagelsen er således at udviklingspsykologiske teorier vil kunne støtte udforskningen af årsager til at seksuelt krænkende sider kan udvikles hos børn og unge, og endvidere at den hidtidige viden om at omsorgssvigt kan give personlighedsskader, herunder risiko for udvikling af antisociale personlighedsforstyrrelser, med fordel kan suppleres med antagelsen om at omsorgssvigt kan give øget risiko for at den unge tillige udvikler krænkende sider i personligheden, også af sexuel art. I forhold til udviklingen af seksualitet som en del af personlighedsudviklingen er en pointe at seksualitet netop er et personlighedstræk og derfor ikke kan forstås løsrevet fra personligheden og dennes dannelse og udvikling. Det betyder bl.a. at tidligere erfaringer med behovstilfredsstillelse (også af ikke sexuel karakter) har indflydelse på seksualiteten og at tidligere erfaringer med relationer og tilknytninger har indflydelse på seksualiteten. Udlevet seksualitet hænger jo uløseligt sammen med at gå i relation til en anden (inden for en givet samfundsmæssig kontekst).

At seksualitet formes tidligt i livet og har sammenhæng med tidlige erfaringer med tilknytning er ingen ny tanke:

”Freud fortalte os, hvad ingen havde gjort før, at forældre har den størst tænkelige indflydelse på deres børns udvikling, at børn udvikler psykiske strukturer ved udveksling med omverdenen, at det voksne seksuelle liv kan føres tilbage til påvirkninger i den tidlige barndom og at sexuel lyst og gratifikation har sin oprindelse i tidlig barndom, længe før disse viser sig åbenlyst i puberteten. Præcis hvordan forældre overfører denne indflydelse/påvirkning til deres børn har været genstand for intensive studier for såvel analytikere som ikke-analytikere i (mange) år. Freuds ideer har inspireret til forskning/undersøgelser ... hos utallige, som tror på, at den tidlige barndom udgør afgørende udviklingsmæssige faser” (Stoller, 1975, min oversættelse).

Sexualitet som triangulering

Den videre udforskning af hvorledes omsorgssvigt i barndommen kan indvirke dels på traumatisering og afvigende udvikling af seksualiteten og dels på udvikling af seksuelt afvigende adfærd er et vigtigt forskningsfelt. I dette felt kan indhentes ny viden om transitionsprocessen som bringer unge fra at være ofre (for andres omsorgssvigt) til at være krænkere (offergøre andre). I en diskussion af seksualitet ligger indlejret såvel implicite som explicite antagelser om sexuel udvikling. Hvad er er kendetegnende ved sexuel udvikling og hvornår begynder og afslutter den? Ofte opfattes sexuel udvikling snævert, relateret til fysiske, psykiske og interpersonelle forandringer i puberteten/tidlig ungdom. En mere omfattende forståelse af sexuel udvikling er at denne påbegyndes (i alle fald) ved fødslen og fortsætter gennem hele livet og i bred forstand har med interpersonelle relationer at gøre. Det understreges (Bokowski et al., cit.in Barbaree, 1993) at sexuel udvikling kan betragtes som en triangulering mellem selvet, de andre og samfundet og at sexuel udvikling er en proces, som indbefatter en integration af personelle og interpersonelle relationer i en social og samfundsmæssig kontekst.

Indre repræsentationer og evne til reflective function

I begrebet indre repræsentationer ligger indlejret den antagelse at sideløbende med tilknytning⁶, indøver eller indarbejder børn gennem opvæksten indre modeller for hvordan de selv skal udvise omsorg, indlevelse og tilknytning senere i livet.

Hvis sådanne indre repræsentationer ikke findes, vil man have vanskeligt ved at vise andre omsorg, kunne se deres behov og leve sig ind i deres følelsesliv. Manglende eller nedsat indlevelsessevne må antages at være en del af baggrunden for at andres grænser overskrides.

Evne til reflective function⁷ (Fonagy, 2000) hænger sammen med egne oplevelser af tilknytningsmuligheder, omsorg i opvæksten m.v. og tilstedeværelse eller fravær af denne evne kan medvirke til at belyse en mulige baggrund for mangelfuldt udviklet tilknytnings- og omsorgsevne. Dette hænger sammen med tilknytningsteoretisk tænkning, idet tilknytningsteori jo har (i hvert fald) to hypoteser:

- Alle børn knytter sig til deres forældre, uanset hvordan de bliver behandlet af dem (under forudsætning af at de er sammen med dem).
- Parallelt med tilknytning indlærer og danner børn indre mønstre eller modeller for, hvordan de skal udøve tilknytning (og omsorg) siden hen.

At vokse op i voldens nærhed

Børn og unges oplevelser af fysisk truende adfærd i hjemmet, oplevelser at være blevet slået eller været vidne til vold gennem opvæksten er et parameter, som har fået stigende opmærksomhed, som baggrundsfaktor for at unge udvikler grænseoverskridende træk overfor andre.

I overensstemmelse med bl.a. Weinehall (2001), som beskriver de skadevirkninger, det kan have for børn og unge at vokse op i voldens nærhed (såvel fysisk som psykisk og sexuel vold), kan man konkludere at oplevelser med overskridelse af fysiske grænser eller vold i barndomshjemmet, øger risikoen for yderligere erfaringer med fysiske grænseoverskridelser eller vold senere i livet⁸.

Et af resultaterne af at opleve fysisk afstraffelse er at barnet/den unge oftere selv udvikler en aggressiv adfærdsform overfor andre. Viden om baggrunden for at det hos nogle unge også udvikler sig til sexuel aggressiv adfærd er endnu sparsom. Det ser imidlertid ud til, at mens de fleste, som udsættes for en eller anden grad af fysisk afstraffelse eller vold i hjemmet, ikke udvikler sexuel krænkende træk, så gør det sig omvendt gældende at der blandt unge, som udvikler sexuel krænkende adfærd ses stor hyppighed af erfaring med at have været offer for eller vidne til vold i

---

⁶ Det kan være formålstjenligt at skelne mellem relationer og tilknytninger (relationship og attachment). Således kan man have en relation til en, man ikke er knyttet til, ligesom man omvendt kan være knyttet til en, man er afskåret fra at have en relation til – fx fordi vedkommende er død. I sidstnævnte tilfælde kan man sige, at man har en tilknytning til en, som man ikke har mulighed for at have en relation til.

⁷ Begrebet *reflective function* refererer til evne til at mentalisere, dvs kunne forstå sin egen og andres adfærd i mentale tilstandstermer, altså bl.a. kunne forstå andres mentale tilstande såsom følelser, ønsker, intentioner etc. (Fonagy, 2000; Madsen, 2001). Evne til at mentalisere kan ses hos børn fra 18 måneders alderen, idet de er "i stand til at forstå at en anden persons handlinger kan være drevet af behov/ønsker, som er forskellige fra barnets egne. Gennem det andet leveår taler børn om ønsker hos dem selv og andre"(Fonagy, 2000, p.7)

⁸ I Weinehalls undersøgelse har ca. halvdelen af ofrene for fysisk vold i barndomshjemmet senere selv udøvet grov fysisk vold.

Børn som oplever vold i familien kan som oftest ikke fjerne sig fra den. De er nødt til at blive – de kan som oftest ikke gå fra forældrene. Det betyder at de må affinde sig med situationen og finde strategier til at overleve og samarbejde (Källström Cater, 2001)

At opleve vold i familien har en selvstændig negativ indflydelse på den unges psykiske velbefindende (Henning, 1996, se Christensen, 2001) og kan udgøre en risikofaktor for fejludvikling.

hjemmet. Det betyder at andre faktorer end selv at have været offer for seksuelt misbrug⁹ kan være udslagsgivende for at udvikle krænkende adfærd.

Dette viser sig med endnu større tydelighed ved undersøgelser af børn/unge som har været udsat for seksuelle overgreb og deres senere seksuelle adfærd overfor andre. Skuse et al (2000) fandt således i en undersøgelse af risikofaktorer for udvikling af seksuelt krænkende adfærd hos seksuelt misbrugte drenge i alderen 11-16 år, at risikoen for at seksuelt misbrugte drenge selv i deres tidlige ungdom misbruger andre børn formentlig kan forstås i sammenhæng med oplevelser i tidlig barndom, som ikke er direkte relateret til den seksuelle offergørelse. Man fandt derimod at exponering for vedvarende vold i familien formentlig er en særlig vigtig risikofaktor, hvor volden i familien omfatter såvel at være vidne til som offer for denne.

Ved sammenligning mellem de drenge, som senere begik seksuelle overgreb og de, som ikke udviklede seksuelt krænkende adfærd, var der ingen tydelige forskelle mellem de to grupper drenge, hvad angik deres oplevelser af seksuelle overgreb. Tre faktorer angav en forhøjet risiko for selv at krænke: At have været offer for eller vidne vold i familien, eller at have haft skiftende omsorgspersoner (discontinuity of care). Risikoen for selv at blive krænket knyttede sig ikke til grovhedsgraden i de oprindelige seksuelle overgreb, men mest til at være vidne til eller offer for vold i familien.

Betydningen af familiær vold for børns emotionelle og adfærdsmæssige udvikling bør udforskes yderligere – ikke mindst med sigte på yderligere belysning af sammenhængen med udviklingen af seksuelt krænkende adfærd.

Er unge med sexuel overgrebsadfærd altid drenge/unge mænd?

Man kan ud fra faglitteraturen få det indtryk at seksuelle overgreb overvejende begås af drenge/unge mænd. De fleste undersøgelser af såvel klinisk som forskningsmæssig art har næsten udelukkende drenge og mænd i deres materiale, hvorimod ofrene er af begge køn. Dette gælder også for nordiske undersøgelser, som måske er særlig interessante, set med danske øjne.¹⁰

Om rapporteringen af det meget lille antal piger i undersøgelser af unges seksuelle overgreb, som også gør sig gældende i europæiske undersøgelser, skyldes at der rent faktisk er tale om en kønsspecifikt problematik eller om der er tale om en underrapportering, hvad angår piger, er endnu utilstrækkeligt belyst. Fra undersøgelser af voksne vides det, at der findes kvinder, der er seksuelt krænkende overfor børn. Det er uoplyst, hvor udbredt fænomenet er, men undersøgelser har rapporteret om grove overgreb fra kvinders side (Se fx Saradjian, 1996, Elliott, 1993).

Det antages at det uoplyste og måske underrapporterede tal vedr. kvindelige krænker kan skyldes kønsrolletænkning, bl.a. en idealisering af kvindelighed og moderlighed, som gør at overgrebsadfærd overses eller anses for utænkelig. Kvinder er livgivende, omsorgsgivende osv, hvorfor det er antagelsen et overgrebsadfærd enten ikke opdages eller forstås som udslag af overdreven omsorg (Hetherington, 1999). Når kvindelige krænker opdages, kan der ses en tendens til at betragte disse som undtagelser med en særlig (alvorlig) psykopatologi: Women are mad, not bad. (Hetherington, 1999)¹¹

Hvad angår unge piger/kvinder, som udviser krænkende adfærd, vides det ikke, hvor stort omfang er eller i hvilken udstrækning problemet eksisterer. Det kan være at kønsrolleforestillinger har

⁹ Det har været en ofte anvendt hypotese at ofre for seksuelt misbrug hyppigere end andre selv udvikle sig til krænker

¹⁰ I den første nationale kortlægning af unge, som forgriber sig seksuelt på andre (Socialstyrelsen 2002) fandt man i Sverige blandt 199 12-18 årige kun to piger.

Nyman et al (2001) har i deres undersøgelse af 62 unge krænker en pige i deres materiale

I et svensk projekt, GRUF-projektet (gruppbehandling av unga förövare av seksualbrott) opgør Kjellgren (2000) at projektgruppen har haft 70 unge med en gennemsnitsalder på 14 år til udredning/behandling, hvoraf tre var piger.

¹¹ Endvidere antages det at der kan være en tendens til at tro at kvindelige overgreb er mindre skadelige eller voldelige end mænds, hvilket undersøgelser tyder på ikke er tilfældet (Saradjian, 1996)

skygget for erkendelsen af, at der ikke er tale om overvejende kønsspecifikt forhold, eller det kan omvendt gøre sig gældende, at det ikke er et adfærds- og personlighedsproblem, som piger udvikler. Indtil problematikken er belyst yderligere, må man konstatere, at sexuel overgrebsadfærd oftest opdages hos drenge/mænd, men piger/kvinder formentlig udgør (indtil videre) en minoritet, som man bør have øget opmærksomhed på.

Den kønsspecifikke tænkning, som kan have sat sit præg på undersøgelser af krænkere, har endvidere tidligere præget undersøgelser af ofre for seksuelle overgreb. Frem til sidst i 80'erne var det ikke almindelig (aner)kendt at ikke kun piger, men også drenge var ofre for seksuelle overgreb. Dette har formentlig haft indflydelse på hvor mange misbrugte drenge man fik kendskab til. I kølvandet på en stigende erkendelse af at også drenge er ofre for seksuelle overgreb fulgte en stigning i sager, hvor drenge var ofre (jf. bl.a. Svensson, 1998)¹²

Kønnsforskelle og kønsroller i forhold til seksuelle overgreb

Til en forståelse af, hvordan følelser og seksualitet kan fraspaltes, som en af forudsætningerne for at seksuelle overgreb kan forekomme, kan det være indsigtsgivende at inddrage andre faktorer end de ovenfor anførte udviklings- og tilknytningsteoribaserede.

Socialisationen af de to køn har betydning for hvordan seksualiteten formes og udøves og hvilken betydning den tillægges. Mænds seksualitet har traditionelt været opfattet som mere resultatorienteret end kvinders og præget af opfattelsen af at deres seksualitet er adskilt fra eller kan adskilles fra det intime, nære og emotionelle, mens kvinders seksualitet oftere har været præget af beskrivelser af denne som knyttet til følelser og intimitet.

”I den mandlige seksualitet kan muligheden for en total adskillelse mellem seksualitet og det nærhedsorienterede og intime findes. Er en sådan adskillelse manifest, kan man forestille sig at seksualiteten kan fungere så løsrevet fra nærhed, intimitet og anden relationel emotionalitet, at manden bliver blind for disse aspekter når ”driften” kommer op i ham (Madsen, 2001, p.8) – hvoraf man naturligvis ikke kan udlede at adskillelse af seksualitet og nærhed uden videre fører til seksuelle overgreb. Men det ser ud til, at den manglende evne til at indleve sig og kunne vise empati kan være en væsentlig del af forklaringen på at seksuelle grænseoverskridelser finder sted. Den manglende evne til indlevelse i andre menneskers følelsesmæssige tilstand kan være så fremherskende, at der er tale om en forstyrrelse af personligheden i mere psykopatologisk forstand.

---

¹² Forfatteren Christian Ditlev Jensen (2001) har med sin selvbiografiske bog om egne overgrebsoplevelser i barndommen været med til at skabe debat om og sætte fokus på mænds oplevelser af at have været ofre for seksuelle overgreb. Dette har været så meget desto mere betydningsfuldt fordi mænd har været tilbageholdende med at fortælle om sådanne oplevelser som følge af skamfølelse, angst for at blive ”afmaskuliniserede” eller mistænkt for (også) at være krænker. Se også Gartner (1999).

Til forståelse af denne psykopatologi må inddrages elementer, som kan bidrage til forståelse af, hvorfor og hvordan grænsen overskrides fra almene kønsrolleforskelle til seksuelle overgreb og voldtægt (Madsen, 2001).

I relation til store børn/unge er opmærksomhed på dette og særligt på den udviklingsmæssige historie essentiel i forebyggelsesøjemed.

Her tænkes særligt på udviklingsmæssig psykopatologi (Araji, 1997), d.v.s. faktorer af udviklingspsykologisk art, som relaterer sig bl.a. til konsekvenser af omsorgssvigt i barndommen.

Benægtelse af overgrebsadfærd

I undersøgelses-, forsknings- og behandlingsprogrammer vedrørende voksne seksuelle krænker indgår ofte beskrivelser af, at de, som begår krænkelserne, ikke er i stand til eller ikke vil tage ansvaret for handlingerne på sig.

Viden om unge krænkeres benægtelsesformer og på hvilke måder de ligner eller adskiller sig fra voksne (bl.a. som følge af udviklingspsykologiske faktorer), er genstand for øget opmærksomhed og er betydningsfuldt i relation til terapeutisk behandling og særligt recidivforebyggelse.

Nyman et al (2001) anvender begrebet "the fortress of denial" – benægtelsens fort – i relation til beskrivelse af deres terapeutiske arbejde med unge krænker. Den unges manglende formåen eller vilje til at forholde sig til sine overgrebshandlinger såvel følelsesmæssigt som kognitivt kan give terapeuten oplevelsen af, at han "meget aktivt forsøger at indtage, hvad han oplever som et uindtageligt fort af benægtelse. Gang på gang hugger han i sten i sine forsøg på at forcere "muren" af forsvar og benægtelse af det som skete" (p.103, min oversættelse).

Kategorisering af forskellige former for benægtelse eller fordrejning af hændelser, bagatellisering af skadevirkninger af egne handlinger, idyllisering m.v. indgår i klinisk forskning og udvikling og evaluering af behandlingsmetoder. En række undersøgelser af først voksne og siden unge krænker kategoriserer de former for benægtelse og forsvar som krænker kan udvikle for at undvige at erkende deres handlinger og disses skadevirkninger¹³

Salter (1988) har beskrevet fornægtelsens forskellige stadier og et kontinuum fra mere til mindre patologiske former for benægtelse, hvor den groveste eller mest patologiske form er retfærdiggørelse af egne handlinger og den mildeste er erkendelse af handlingerne, men påberåbe sig formildende omstændigheder.

Benægtelse af overgrebsadfærd beskrives som almindeligt blandt unge, som har forgrebet sig seksuelt på andre. De forskellige former for benægtelse vil ofte have til formål at beskytte og forsvare den unge – både overfor sig selv og omverdenen. Der er ikke tale om nogen hensigtsmæssig eller funktionel måde at forholde sig på, men om at fastholde et billede af sig selv, som den unge kan udholde.

En række forsvarsmekanismer kan antages at indvirke på den unges måde at forholde sig på.

Udover den bevidste og forsætlige løgn findes der en række benægtelsesformer, hvoraf nogle kan være intentionelle, dvs målrettede, men ikke bevidste på samme måde som den direkte løgn:

Alexitymia

Ved alexitymi forstås en generel manglende evne til at reflektere over indre hændelser eller manglende evne til at sætte og på det, som har med følelser og indre liv at gøre. Her er således ikke blot tale om uvilje til på et indre plan at beskæftige sig med det, som skete, eller uvilje til at tale om det (Lesser&Lesser, 1983).

---

¹³ Se bl.a. Becker, 1989; Barbaree, 1989; Salter, 1988; Nyman et al, 2001

Dissociation

Dissociation er betegnelsen for evne til at kunne fraspalte eller frakoble, således at den pågældende ikke er i kontakt med eller kan mærke sine følelser (Christiansson, 1994). Denne evne er modsvaret af evnen til association – dvs evne til at sammenkoble følelser, oplevelser eller hændelser.

Bagatellisering og omfortolkning

Ved bagatellisering gør den unge forsøg på at gøre overgrebet så lille, uskyldigt og ubetydeligt som muligt. Ved omfortolkning vil den unge forsøge at reducere følelser af skyld og skam og fremstille hændelsesforløbet på en sådan måde, at han ikke har ansvaret for handlingerne og omfortolke situationen på en måde som kan legitimere handlingerne

Ansvarsforflygtigelse

Denne mekanisme kan ligne omfortolkningen, men er mere patologisk, idet den indbefatter at give offeret skylden eller dele ansvaret for handlingerne med offeret. Altså tillægge offeret motiver eller handlinger, som gjorde, at overgrebet ikke var et overgreb, men gensidigt. Ansvar kan også lægges på ydre omstændigheder eller tilfældigheder.

Kognitive vrangforestillinger – at dekonstruere virkeligheden

Her er tale om forvanskninger af virkeligheden, vrangvurderinger af offerets villighed, urealistiske forestillinger om at seksuelle overgreb ikke er skadelige osv, som tjener til at legitimere eller retfærdiggøre overgrebshandlingerne – det er også blevet kaldt at dekonstruere virkeligheden (Nyman et al, 2001)¹⁴.

Interviewundersøgelse af danske unge med sexuel overgrebsadfærd

Undersøgelsen er den første i Danmark og belyser mulige omstændigheder og baggrundsfaktorer, som har ført til danske unges seksuelle overgreb. Undersøgelsen er et lille kvalitativt studie som omfatter 9 unge mænd i alderen 14-20 år, som har været seksuelt grænseoverskridende overfor børn (piger) i alderen 4-13 år.

Interviewundersøgelsen havde fokus på 3 temaer:

Tema 1: De unges opvækstvilkår, relationer til familie og andre, herunder jævnaldrende, skoleforhold m.v.

Tema 2: De unges forståelse af og egne forklaringer på at overgrebene fandt sted og motivet bag.

Tema 3: De unges egne bud på metoder til at undgå gentagelse af sexuel overgrebsadfærd og på hjælpeforanstaltninger.

Udvalgte hovedresultater af interviewundersøgelsen vil blive opsummeret ¹⁵ :

Omsorgssvigt under opvæksten

De fleste af de interviewede unge beskriver oplevelser af omsorgssvigt. For de flestes vedkommende gør det sig gældende at de har erfaringer med at være vidne til eller ofre for truende adfærd i hjemmet af både verbal og fysisk art, herunder at være blevet slået. Syv unge beskriver at de er blevet slået af forældre i opdragelsesøjemed. De beskriver oplevelser, der tyder på en opvækst i et familiemiljø præget af konflikter, råberi, hårdhændet behandling m.v., dvs forskellige grader af

---

¹⁴ Ved kognitive vrangforestillinger hos unge krænker henleder undersøgelsesresultater opmærksomheden på, at disse kan skyldes "neurologiske funktionsforstyrrelser, mentale handicap eller manglende evne til at bedømme, tolke og aflæse egne og andres reaktioner, forstå og reflektere over hændelser og situationer, sammenhænge og abstraktioner" (Nyman et al, 2001, p.110, min oversættelse)

¹⁵ For en nærmere beskrivelse af design, metode, undersøgelsesresultater m.v. se Strange, 2002

psykisk og fysisk omsorgssvigt. En enkelt beskriver desuden at han været udsat for sexuel misbrug som barn. En ung beskriver ikke nogen oplevelse af fysisk omsorgssvigt.

Relationer til forældre

De unge har generelt ikke let ved at sætte ord på relationer til nære omsorgspersoner – relationerne virker typisk meget ubearbejdede eller der er simpelthen ikke erindringer om omsorg. Dette kan skyldes at der mangler erindringer om omsorg, at omsorgen har manglet eller en mangel på ord eller manglende øvelse i at sætte ord på følelser.

De unge beretter sjældent om konkrete erindringer om at have modtaget omsorg, og nogle virker uvante med overhovedet at tænke i omsorgsrelationer. Man kan for nogle af de unges vedkommende komme i tvivl om, hvorvidt de har lært at tillægge omsorgsrelationer og tilknytninger værdi.

Skole- og kammeratskabsvanskeligheder

Af de interviewede går tre stadig i skole, de øvrige har afsluttet skolen efter 9. klasse, på nær en, som afsluttede efter 7. klasse.

Otte af de unge har været i kontakt med skolens tilbud om extraundervisning, specialklasse, observationsklasse.

Syv af de unge beskriver deres skolegang som præget af at de oplevede sig stigmatiserede og sat udenfor fællesskabet, præget af nederlagsfølelse som følge af indlæringsvanskeligheder samt at de har oplevet massive kammeratskabsvanskeligheder.

For de flestes vedkommende ser det ud til at skolevanskeligheder, såvel indlærings- og koncentrationsvanskeligheder generelt som ordblindhed mere specifikt og kammeratskabsvanskeligheder, er et fælles træk.

Adfærdsforstyrrelser – antisocial adfærd

Adfærdsforstyrrelser ses som et problem hos syv af de unge. Det bliver af de unge selv kaldt at have for meget temperament. Beskrivelser af at komme i klammeri med jævnaldrende og voksne er hyppigt forekommende. For de flestes vedkommende er det indtrykket at adfærdsforstyrrelser i skolen kan hænge sammen med deres opvækstvilkår i øvrigt.

Gruppetilhørsforhold

Fem af de unge har, hvad man kalder et negativt tilknytningsforhold til en gruppe, dvs tilknytning til grupper, hvis adfærd kan beskrives som antisocial.

Fælles for beskrivelserne af gruppetilhørsforholdet er, at de unge opfatter gruppedlemskabet som betydningsfuldt, at grupperne tilbringer det meste af deres fritid sammen og at antisocial adfærd præger gruppen.

Dette er væsentligt, fordi kammeratskabsgrupper og andre relationer til jævnaldrende har stor betydning for unges udvikling og normer. Særligt i overgangsperioden fra barn til ung, hvor den unge som led i sin udvikling vender sig udad mod jævnaldrende og mod samfundet.

For unge med en ringe tilknytning til deres primære omsorgspersoner kan det være en medvirkende årsag til, at de knytter sig til grupper med andre unge med en lignende baggrund.

På baggrund af de unges beretninger om oplevelse af udelukkelse fra kammeratskabsfællesskab i skolen, marginalisering i skolen i øvrigt og beretninger om gruppefællesskaber med en negativ tilknytning, må det konkluderes at den sociale integration af disse unge ikke er lykkedes i tilstrækkeligt og ønskeligt omfang. For de flestes vedkommende er der tale om, at de på meget tydelig måde har vist, at de mistrivedes (antisocial adfærd m.v.) mens de resterende på mere diskret måde har vist deres manglende trivsel (ensomme, isolerede fra kammerater m.v.)

De unges forklaringer på overgrebene

De unges forklaringer på årsagerne til at de begik de seksuelle overgreb, er ofte uklare eller uigennemskuelige eller ligefrem ikke eksisterende. Dermed bliver intentioner og motiver for overgrebene tilsvarende svære at beskrive.

For de nogle unges vedkommende er der tale om, at de interviewtidspunktet er klar over, at de har krænket en andens grænser seksuelt, og at det har været skadeligt for offeret. For nogle vedkommende gør det sig gældende at de fra starten var klar over at de krænkede en andens grænser seksuelt; for andres vedkommende kom denne erkendelse først på baggrund af omverdenens reaktioner og samfundets sanktioner, efter at overgrebet var afsløret og kommet til andres kendskab. For atter andres vedkommende var denne erkendelse endnu ikke klar.

Der synes at være en adskillelse af seksualitet og følelser og manglende indlevelsessevne i andres følelsesliv. Hertil kommer en uopøvet, nedsat eller manglende evne til at give udtryk for følelser og tanker. De unges intentioner og motiver for at have overskredet andres grænser er ofte uklare. Deres beskrivelser af årsager til grænseoverskridende handlinger forekommer at være impulsstyrede og uden erkendelse af et element af planlagthed. For de unges vedkommende som havde krænket det samme offer seksuelt gennem længere tid (et års varighed) må et vist element af planlagthed antages at have været til stede.

Flere af de unge peger på at mangelfuld evne til kontakt med jævnaldrende piger har været medvirkende årsag til udvikling af krænkende adfærd. En ung angiver at han skulle have haft hjælp som 6 årig til at komme væk fra sin omsorgssvigtende far – altså mange år før de seksuelle overgreb blev en realitet.

Afspaltning af følelser - grænseløshed

Den mangelfuldt opøvede eller manglende evne til at føle med andre, kan give anledning til overvejelser om der er tale om at seksualiteten er fraspaltet følelserne, således at seksualiteten er dissocieret¹⁶ eller fraspaltet i forhold til følelser som empati og intimitet. En antagelse kan være at der mangler en overordnet, integrerende enhed, som så at sige kan samle seksualitet og følelser. Evne til indlevelse indlæres i barndommen og bliver model for at kunne udøve indlevelse og empati for andre siden hen. Manglende erfaringer med dette kan hos nogle føre til en (patologisk) afspaltning af indlevelsessevne og dermed føre til overskridelse af indlevelse i en andens følelser, netop på baggrund af den manglende evne til indlevelse eller til at mentalisere (reflective function), som tidligere beskrevet. Den grænseløshed, som kan være en følgevirkning hos ofre for overgreb, grænseoverskridelser og krænkelser, kan ud fra dette formentlig også beskrives som egenskab hos krænkeren.

Dissociation

En af de unge beskriver sine følelsesmæssige reaktioner under overgrebet på en sådan måde at det forekommer rimeligt at betegne hans tilstand som dissociativ.

Da dissociationens betydning for unges udøvelse af krænkelser er et fænomen, man er begyndt at være opmærksom på, men som endnu er sparsomt belyst, skal anføres to væsentlige teoretiske refleksioner: Dissociationens mulige betydning for udvikling af krænkende adfærd og dissociationsbegrebets betydning som mestringsstrategi.

Dissociation som mediator mellem offer- og krænkerposition

---

¹⁶ Evne til at dissociere kan opøves i barndommen i en sådan grad at den følger barnet ind i ungdoms- og voksenlivet. En sådan fraspaltning af følelser kan være en nødvendig forsvarsmekanisme for det barn, som ikke mødes med indlevelse af sine omgivelser, og som at for at udholde omsorgssvigt fra sine nære voksne må gøre sig følelsesløs.

I en undersøgelse af 200 collegestuderende med henblik på at afdække en mulig sammenhæng mellem egen oplevelser af fysisk misbrug/omsorgssvigt, dissociation og udvikling af fysisk krænkende adfærd overfor andre, fandt Narang og Contreras (2000), at dissociation kan være en mekanisme som vedligeholder en misbrugscyklus (et cyklisk forløb som vedligeholder og forstærker adfærden, jv. tidligere bemærkning om cycle of abuse). Dissociation er en hjælp til psykisk overlevelse, som børn kan udvikle for at udholde at blive misbrugt, men kan formentlig resultere i udvikling af krænkende tendenser senere i livet. Da ca to tredjedel af omsorgssvigtede og misbrugte børn ikke selv udvikler sig til at blive omsorgssvigtende, misbrugende eller krænkende forældre, iflg. Narang og Contreras (2000), er det betydningsfuldt at afklare hvorfor nogle udvikler en sådan adfærd og andre ikke. Dissociation kan betragtes som en mulig variabel, som kan forklare skiftet fra og relationen mellem selv at være misbrugt og omsorgssvigtet som barn og udvikling af krænkende sider som ung eller voksen.

Dissociation som mestringsstrategi

Mens opøvelse af dissociationsevne for et barn udsat for fysisk eller sexuel misbrug kan karakteriseres som en mestringsstrategi (coping-strategi), altså en overlevelsesstrategi som hjælper barnet til at udholde eller mestre traumatiske oplevelser¹⁷, så ser det ud til at denne overlevelsesstrategi, når den føres ind i voksenlivet, kan have stærkt negative følger. Opøvelse af evne til ikke et kunne mærke eller til at fraspalte følelser kan dels føre til, at det misbrugte barn også i voksenlivet udsættes eller udsætter sig for fortsat offergørelse og dels til offergørelse af andre. I begge tilfælde er der tale om overskridelse af grænser, enten egne eller andres, som følge af en stærkt opøvet evne til at dissociere. Mens den fortsatte offergørelse er velbeskrevet i faglitteraturen, er beskrivelser af transitionsprocessen, som fører til krænkelser af andre sparsomt belyst. Den mestringsstrategi, som hjalp barnet til at overleve barndommens oplevelser af offergørelse, resulterer altså senere i en funktionsmåde, som ikke er egnet til at tilpasse sig en hensigtsmæssig og psykisk sund funktionsmåde som voksen.

Dissociation og social arv

Dissociation kan betragtes som en af flere forklaringer på at en misbrugscyklus vedligeholdes og fortsætter gennem generationer, fra (barne)offer til (voksen)krænker. Der foreligger endnu meget sparsom viden om dissociationens betydning for at offergørelse i barndommen forvandles til krænkelser af andre i voksenlivet. En undersøgelse har fundet, at mødre som fortsatte en misbrugscyklus, var tydeligt mere dissociative end mødre, som havde brudt denne cyklus (Egeland et al, 1996, cit. In:Narang og Contreras, 2000).

Sammenfattende kan man sige at de foreløbige forskningsresultater tyder på at dissociation ikke udelukkende er et karakteristikum ved ofre for traumer, men også for udøvere af aggression. Det peger på at dissociationsfaktoren har stor betydning for følelseslivet, herunder evne til at føle empati for andre og udvikling af empatiforstyrrelser. Et højt niveau af dissociation kan forøge sandsynligheden for, at et individ vil udvise krænkende adfærd. Fremtidige undersøgelses-, forsknings- og behandlingsprogrammer af unge med sexuel overgrebsadfærd bør inkludere dissociationens mulige betydning for udvikling af krænkende adfærd.

Metoder til at undgå recidiv og forslag til hjælpeforanstaltninger

Et af den kvalitative undersøgelses formål var at forsøge at belyse de unges egne bud på hvordan de kunne undgå recidiv og hvilke foranstaltninger de selv mente ville være en hjælp.

---

¹⁷ Jan Gouillou giver i sin selvbiografiske bog Ondskaben (19) en indgående skønlitterær skildring af dissociationens betydning som psykisk overlevelsesstrategi, her for en dreng udsat for faderens fysiske afstraffelser

Refleksioner over hvorfor og hvordan overgrebene kunne ske og over hvad der kunne have afværget dem er sparsomme, ligesom overvejelser over strategier og hjælpeforanstaltninger, som kunne afværge gentagelse, er det.

Da de unges udtalelser om, hvorfor overgreb ikke vil ske igen, ofte har nærmest besværgende karakter, mere end de baserer sig på forklaringer, som kan sandsynliggøre dette, er det forståeligt nok ud fra den betragtning, at de unge formentlig faktisk ikke ved eller kan forklare, hvorfor overgrebene skete.

Den manglende evne til at reflektere over eller svare på spørgsmål om følelser og tanker før, under og efter overgrebene kan give anledning til overvejelser over om dette – udover en manglende øvelse i at reflektere over egne følelser og verbalisere disse (alexitymia) – kan skyldes at de unge endnu ikke er nået til dette stadium i deres erkendelsesproces.

Den tilsyneladende mangel på indsigt i de dynamiske processer bag overgrebene kan skyldes, at de interviewede unge ikke er nået så langt i bearbejdningsprocessen, men kan også være påvirket manglende øvelse i at sprogliggøre indre processer, altså være udtryk for konkret tænkning og/eller manglende evne til reflective function. Man kan få det indtryk at de unge på denne baggrund bliver meget afhængige af andres reaktioner og interventioner.

Mange af de unges forslag til hjælpeforanstaltninger, som kunne have forebygget overgreb, handler grundlæggende om at det ville hjælpe hvis nogen havde interesseret sig for dem. Der stilles forslag om at professionelle skal være opmærksomme, således bl.a. skolepsykolog og klasselærer. En pointerede, som tidligere nævnt, at han skulle have haft hjælp for mange år siden (i 6-års-alderen) og flere, som har egne erfaringer med psykoterapeutisk behandling, nævner samtaler hos psykolog som en god hjælp.

Kun et par stykker nævner at det er en mulighed at tale med forældre om sine problemer og få hjælp. Et råd som forudsætter at man har tillid til sine forældre eller omvendt forudsætter rådet, kan man sige, at der er opmærksomme forældre til rådighed, som lægger mærke til deres børns trivsel eller mangel på samme – og reagerer på det. En oplevelse som kun havde været de få forundt. Sammenfattende kan man sige, at det for de unge gælder, at de har brug for hjælp tidligt, når de enten åbenlyst viser tegn på mistrivsel eller på mere diskrete måder udviser mangel på trivsel. Det kan konstateres at de interviewede unges refleksioner over strategier til at undgå gentagelse af overgrebsadfærd er sparsomme og at de unges bud overvejende er præget af at hjælp til undgåelsesstrategier skal komme fra omverdenen. De fleste af unge giver udtryk for at samfundets sanktioner, såvel juridiske som psykologiske/socialt og omverdenens reaktioner i øvrigt, har gjort stort indtryk på dem. De fleste giver udtryk for at en væsentlig hjælpeforanstaltning ville være, hvis der var let adgang til tilbud om kontakt til professionelle voksne i barnets/den unges nærmiljø. En strategi for udredning og behandling er selvsagt af stor betydning.

Udredning og behandling af overgrebsadfærd

I artiklens sidste del vil nogle antagelser og dilemmaer blive beskrevet, som er tilgrundliggende for udvikling af udrednings- og behandlingsprogrammer for unge med sexuel overgrebsproblematik.

De behandlingsprogrammer de unge tilbydes kan antages at have betydning for deres muligheder for at erkende deres handlinger, forstå baggrund og motiver for at de skete, forstå den særlige, individuelle kontekst som førte til at den enkelte begik overgreb og dermed have betydning for at kunne undgå gentagelsesadfærd. Hertil kommer, som tidligere bemærket, den betydning dette kan have for den unges muligheder for at udvikle og fastholde nære relationer, herunder seksuelle, til andre, baseret på gensidighed og frivillighed.

Antagelser som er væsentlige, ikke mindst i lyset af hvor vanskeligt det har været for de interviewede unge at formulere sig om motiver for deres handlinger og om antagelser om hvorfor de ikke mente at det kunne ske igen. Hvortil kommer deres erfaringer med omsorgssvigt og

manglende trivsel i barndommen som sætter fokus på ”offeret i krænkeren”, i lighed med hvad litteraturen viser.

En nordisk model

Klinisk forskning i udrednings- og behandlingsprogrammer for unge med sexuel overgrebsadfærd tager afsæt i en række antagelser om bl.a. recidivforebyggelse og bevæggrunde til overgrebsadfærd. Her skal beskrives et svensk program, som støtter sig til såvel nordisk som udenlandsk forskningsbaseret viden om unge krænkerere.

BUPElefanten i Linnköping er del af et nationalt projekt og en specialenhed for videns- og metodeudvikling vedr. behandling af børn/unge som har været udsat for eller udsat andre for seksuelle overgreb og/eller fysisk mishandling.

Teoretisk bygger behandlingen på familierapeutiske, psykodynamiske og konstruktivistiske modeller kompletteret med kognitiv teori. De tre førstnævnte er gængse behandlingsteorier indenfor børne- og ungdomspsykologien/psykiatrien i Sverige, hvorimod kognitiv teori er inddraget, idet ”sexuel adfærd på forskellig måde styres af mentale og følelsesmæssige forestillinger som kan påvirkes terapeutisk. Dette indebærer at behandlingen bliver tydeligere struktureret og styret af terapeuten med større indslag af pædagogik, øvelser og tydeligere feedback i form af positiv og negativ forstærkning. Et eksempel på en anvendelig kognitiv arbejdsmodel hvad gælder arbejde med seksuelle overgreb er overgrebscirklen som viser hvordan de seksuelle overgreb kan skabe et sexuel tændingsmønster, som kan forstærke sig selv og blive et repetitivt adfærdsmønster som bliver ...selvforstærkende (Bullent&Hendriks 1998). En anden grundtanke som vi arbejder ud fra er at hvad den unge selv har været udsat for påvirker det han gør. Derfor er også traumateori en vigtig basis for behandlingen. En del af de drenge som har begået seksuelle overgreb som BUPElefanten møder er traumatiserede på forskellig vis og behøver hjælp til at håndtere sine svagheder (Ford&Linney 1995)” (Larsson,M., 2000, p. 169-170)

Offeret i krænkeren

Der er almindeligvis store forskelle i behandlingen af ofre og krænkerere og dette sætter nogle særlige vanskeligheder når man skal behandle unge som indtager begge positioner (Larsson,M, 2000, Strange,M., 2001):

-Et offer skal lære at udtrykke sin vrede, sorg og oplevelse af svigt og have hjælp til at udvikle sin personlighed. Fokus er på en omsorgsmæssig interesse.

-Et sexuel udagerende barn skal have hjælp til at reducere vreden og acting out mod andre. Adfærden skal begrænses og kontrolleres. Fokus er på en samfundspræventiv interesse

I det svenske projekt forsøges det at udvikle strategier som kan (om ikke ophæve så) blødgøre modsætningsforholdet mellem disse interesser, altså omsorgsinteresse versus præventiv interesse, således at der kan arbejdes parallelt med begge positioner, og i bedste fald kan der ske et sammenfald mellem disse interesser.

Denne parallelitet er en udvikling i forhold til den mest gængse form for behandlingstænkning, hvor det hyppigste fokus, i behandlingen af børn/unge som både er ofre (for omsorgssvigt) og seksuelle krænkerere, er rettet mod den krænkende del af personligheden og mod at begrænse den sexuel udadreagerende adfærd. Egne traumer og bearbejdning af disse anses for at være sekundært i forhold til den krænkende adfærd, indtil behandleren konkluderer at den unge har udviklet ansvar for sine seksuelle handlinger.

En sådan tænkning i parallelitet, som giver mulighed for at fastholde begge perspektiver samtidigt, altså både offer- og krænkensiden hos den unge, har også præget denne artikel og refleksioner over undersøgelses- og litteraturresultater.

Ved at arbejde parallelt med begge positioner, kan det blive lettere for den unge at integrere egne oplevelser af omsorgssvigt som en del af forståelsesrammen for, hvorfor hans adfærd kunne udvikle sig i krænkende retning og dette integrerende arbejde kan have betydning for fremover at udvikle personligheden og seksualiteten på en mere hensigtsmæssig måde.

To positioner - krav til professionelle

At kunne arbejde parallelt med begge positioner, d.v.s. både krænker- og offerdelen hos den unge stiller særlige krav til behandleren og særligt to positioner fremhæves som terapeuten kan have i dette arbejde (jf. Larsson, M., 2000, Strange, M., 2001):

Position 1: Udelukkende se det gode i den unge. At den unge har begået et sexuel overgreb betragtes som eksperimenterende og som noget den unge vokser fra, hvorved det overses at overgrebet har skabt lidelse hos et offer. Ved på denne måde ikke at tage overgrebet alvorligt er terapeuten ikke til hjælp for den unge i det nødvendige integreringsarbejde denne må foretage: Den unge må erkende hvad han har gjort, at det har voldt en anden smerte og ikke mindst hvordan han fremover kan komme til at se på sig selv med selvrespekt, trods det han har gjort.

Resultatet, hvis dette integreringsarbejde ikke lykkes, kan blive en fornægtelse af den del af den unges personlighed, som muliggjorde overgrebet og fornægtelse af at det kan ske igen.

Position 2: Udelukkende se det onde i den unge. Den unge skal kontrolleres og begrænses for at undgå gentagelser. Den unge kan dermed komme til at føle at han ikke er andet og mere end en krænker.

Risikoen ved denne position er at den unge ikke oplever at der kommer noget godt ud af at dele sin sårbarhed eller intimitet med andre, således at den unge ikke får hjælp til det nødvendige forandringsarbejde. Dette kan føre til at den unge identificerer sig endnu mere med en oplevelse af at være ond som kan føre til en fornægtelse af en del af personligheden

Man kan forestille sig at behandleren lettere kan have i "se det gode" positionen hvis denne er mest optaget af den unges offerhistorie og i "se det onde" positionen hvis denne hæfter sig mest ved de krænkende handlinger. Endelig kan personlige elementer hos såvel den voksne som den unge spille ind, således at den voksne fokuserer mere på den ene end den anden position afhængig af om f.x. den unge indrømmer, virker skyldbetyngt, blød og sårbar etc.

Grundantagelser for behandling af unge krænkere

Det svenske projekt bygger sammenfattende på følgende 4 antagelser: (Larsson, M., 2000, p.172)

1. Sexuelt udagerende adfærd er destruktiv for de fleste som udsættes for den, samtidig med at den er udviklingshæmmende for den som udfører den, med risiko for at stifne i destruktive adfærdsmønstre.

Hertil kommer at der er tale om kriminelle handlinger, når krænkeren er over 15 år.

Overgrebet påvirker på en negativ måde de personer, som lever omkring både offer og krænker, både før og efter afsløringen.

2. De vigtigste mål for behandlingen er at beskytte ofre og forebygge nye overgreb samt at hjælpe den unge krænker til at udtrykke sin seksualitet på en social acceptabel måde. Det indbefatter at den unge på aldersadækvat måde tager ansvar for hvad han/hun har gjort.

I behandlingen indgår også at hjælpe den unge til at bearbejde egne eventuelle traumer – offeret i krænkeren

3. De fleste unge som begår seksuelle overgreb kommer ikke frivilligt¹⁸ til behandling, men p.g.a. pres fra familie, samfund o.a.. De engagerer sig ofte ikke i behandlingen medmindre det får negative konsekvenser, hvis de ikke deltager.

Udgangspunktet er at den unge ikke behøver at være motiveret ved behandlingens start, men behandleren klargør hvad den unge kan vinde ved at gennemføre behandlingen.

For at klargøre forskellen og adskille behandlingen fra mere traditionel terapi med det, man kan kalde selvmotiverede klienter, kaldes denne form for behandling for forandringsarbejde – og har jo altså som sit grundlag accept af at den, der skal forandres, ikke indledningsvist er motiveret herfor.

4. For at kunne gennemføre ovenstående er tværfagligt samarbejde nødvendigt – ingen enkeltinstans kan håndtere seksuelt udagerende børn/unge.

Mange instanser skal samarbejde, f.x. børn/unge psykologiske/børnepsykiatriske instanser, skoler, socialforvaltninger, forældre, familieplejer, døgninstitutioner, psykologiske rådgivninger m.fl.

Samarbejdet må være såvel tværfagligt som tværsektorielt forankret.

Mange modsatrettede krav:

Ovenstående model er et eksempel på hvorledes man kan indtænke de mange modsatrettede krav som behandling af unge krænker stiller de professionelle overfor:

Terapeutisk imødekommenhed samtidig med at behandling er et krav; respekt for den unges modvilje mod behandling og mod at se på sine egne handlinger, men fastholde behandlingskontrakten, samtidig med at der etableres et tillidsforhold til den unge. Krav om at kunne rumme både den unges offer- og krænkersider uden at forkaste personen, kunne fastholde formidlingen af at det både er skadeligt for offer og krænker at indgå i seksuelle krænkelser og ikke mindst kunne indgyde den unge håb om forandring som modsætning til at blive fastholdt i destruktiv adfærd m.v.

Disse omstændigheder må nødvendigvis være tilstede hvis man vil ændre på den unges personlighed og adfærd og ikke udelukkende kontrollere, begrænse, straffe etc. Man kan sige at kontrol, straf o.lign. er en extern styring, som (måske) virker så længe den er iværksat, mens ændring af den unges personlighed og adfærd er en intern styring, som, hvis den lykkes, er af mere vedvarende karakter.

Endvidere er det essentielt at den professionelle/terapeuten ikke går i kollusion med den unge: Det engelske begreb collusion anvendes i litteratur om terapeutisk behandling, og henviser til den faldgrube, terapeuter kan falde i, nemlig at de i deres iver efter at møde klienten/skabe tillidsfuld kontakt kan komme til at acceptere uacceptabel adfærd, fx seksuelle overgreb mod andre, uden at stille kritiske, realistiske spørgsmål. Modpolen er en afstandstagende, moralsk position, som umuliggør, at klienten kan fortælle om sine handlinger. Den tilstræbte midterposition er kendetegnet ved en nøgtern, realistisk holdning til det passerede, kombineret med indføling og empati (Strange, 2002)

---

¹⁸Tankegangen bag – nemlig at grundlaget for behandlingskontrakten i den indledende fase er krav om behandling mere end motivation- er formentlig noget fremmed for mange professionelle i Danmark, som arbejder med børn og unge. Dette sås også afspejlet hos nogle professionelle, som forfatteren var i kontakt med i forbindelse med etablering af kontakt til unge til interviewundersøgelsen. Nogle professionelle havde den holdning at de ikke ville eller kunne tvinge unge med overgrebsadfærd i behandling, hvis den unge ikke selv var motiveret (Strange, 2002, se nærmere udredning kap.3)

Behandlingsmål

De ovenfor beskrevne antagelser om grundlaget for behandling af unge krænkerer er inspireret af modeller fra hhv. USA og England, hvor nationale netværk er dannet til specifikt at arbejde med denne ungdomsgruppe¹⁹. Her er opstillet følgende mål for behandlingsarbejdet:

Den unge skal hjælpes til at:

”-acceptere ansvaret for sin adfærd

-reducere fornægtelse

-udvikle empati med offeret

-fokusere på faktorer som udløser seksuelle overgreb

-identificere eget cykliske mønster for sexuel overgrebsadfærd

-arbejde med kognitive forvrængninger og rationaliseringer som understøtter

-eller udløser overgreb

-lære at bryde adfærdsmønstret

-reducere et afvigende sexuel tændingsmønster

-udvikle positivt selvbillede

-udvikle adekvate sociale færdigheder

-arbejde med familieaspekter

-forebygge tilbagefald

-udforske egen udsathed

-bearbejde egen udsathed og eventuel overgrebshistorie” (Se Kjellgren,C., 2000,p.31, min oversættelse)

Som det kan ses af ovenstående arbejder denne model med både den unges krænkende side og egen offergørelse såvel som med identifikation af et eventuelt cyklisk mønster o.a..

Den seksuelle anamnese

I seksuel krænkende adfærd indgår sexuel drivkraft/sexuel behov selvsagt som en delkomponent.

I en del litteratur er dette, som indledningsvist bemærket, neddæmpet i en grad så man kan forledes til at tro at seksuelle overgreb ikke (også) har med sexualitet at gøre, men udelukkende eller overvejende med magtudøvelse, reaktion på egne overgrebserfaringer eller reaktion på frustration over egne livsbetingelser etc.

Som det er fremgået er der endnu ingen videnskabeligt funderede forklaringer på hvorfor sexuel adfærd kan udvikle sig til krænkende adfærd, men i de forskellige modeller til forståelse af seksuelle overgreb, begået af unge, lægges i stigende grad vægt på at integrere de mange forskellige faktorer til en mulig forklaringsmodel som kan beskrive udviklingen af krænkende adfærd hos børn og unge.

I en sådan forklaringsmodel bør antagelser om sexualitet indgå, herunder den seksuelle anamnese.

Det forudsætter at den voksne/professionelle kan tale om sexualitet på en både naturlig og ikke fordømmende måde, både om den almindelige sexualitet og om den afvigende. Hertil kommer at den seksuelle adfærd kan være forstyrret på flere end et område hvilket understreger vigtigheden af at undersøge forskellige måder den unge udtrykker sin sexualitet på:

”Vores erfaring er at der findes mange usædvanlige måder at udtrykke sin sexualitet på og at det under udredningen er en af de få lejligheder vi har til virkelig at spørge til disse.

Forskningsresultater (bl.a. Salter 1995) viser at mange krænkerer har mere end en (form for) forstyrret sexuel adfærd hvilket pointerer vigtigheden i at spørge om mange forskellige måder at udtrykke sin sexualitet på”(Larsson,M., 2000.p.173)

---

¹⁹ Hhv. NAPN (National Adolescent Perpetrator Network) og NOTA (The National Association for the Development of Work with Sex Offenders)

Det er essentielt at udvikle metoder til strukturerede samtaler om seksualitet til brug for udredning og behandling af unge krænkerere.

Kjellgren, C. (2000, p.27) beskriver dette således:

”Den første samtale indledes med at få rede på den unges almene kundskaber om seksualitet og sexalliv for senere at komme ind på mere specifikke spørgsmål vedr. overgrebet. Samtalen berører områder som:

- tidligste seksuelle erfaringer
- erfaringer med onani
- følelser for egen krop
- følelser i kønsorganer
- sexuelle erfaringer med nogen af samme køn/modsat køn
- sexuelle erfaringer med at have set på andre
- sexuelle fantasier
- sex og vold
- planlægning af overgreb
- hvilke følelser dominerede ved tanken om overgreb
- følelser som var stærke under selve overgrebet
- forestillinger om hvordan det følte for den som blev udsat (for overgrebet)”

Det er formentlig af betydning for den unges mulighed for at erkende baggrunden for og motiver til seksuelt krænkende adfærd at denne også kobles til seksualitet og seksuelle erfaringer i øvrigt, på en særdeles konkret måde, som ovenstående eksempel illustrerer – idet denne kobling også er vejen til at anvise socialt acceptable måder at udtrykke sin seksualitet på og til oplevelser af seksualitet med en partner som deltager af egen fri vilje.

Om at lytte til og tale om beskrivelser af seksuelle overgreb

At tale med unge om seksuelle overgreb betyder, at man også taler om seksualitet, både den afvigende og den normale.

Det kan i sig selv være en belastning at lytte til unges beretninger om de omsorgssvigt de selv har været udsat for og de overgreb de har udsat andre for. Det er centralt ”at turde og udholde at høre om, i detaljer, hvad disse unge mænd har gjort ved deres ofre”, som den svenske psykolog Larsson(2000,p.173) udtrykker det.

Ud fra ovenstående forhold, som forudsætning for at føre samtaler med unge om overgreb og seksualitet, er det en væsentlig hjælp at holde sig både offer-og krænkerside i den unge for øje. Hvis man undgår at alliere sig med den ene af siderne, har man et godt udgangspunkt for at kunne føre en realistisk og direkte samtale, uden fordømmelse, men også uden fornægtelse eller idyllisering af hverken handlingerne eller de skadevirkninger, de har givet ofrene. Det er i behandlingsarbejdet med unge med krænkende adfærd vigtigt at man viser respekt og empati for den unge – i særdeleshed fordi en del af disse unge ofte har haft begrænsede, tidligere erfaringer med at blive mødt med respektfulde relationer – og jo selv så åbenlyst har problemer med at etablere sådanne til andre.

Perspektivering og anbefalinger for fremtidig indsats

Artiklen har bl.a. peget på at der kan være en sammenhæng mellem udvikling af seksuelt krænkende adfærd og udsættelse for omsorgssvigt og mistrivsel.

Hvis man vil afværge udvikling af seksuelt krænkende adfærd hos børn og unge, må det anbefales at man styrker den forebyggende indsats bl.a. ved at sætte ind så tidligt som muligt i forhold til børn, som udviser tegn på omsorgssvigt og mistrivsel. Som det er fremgået bl.a. af undersøgelsen af danske unge som har været seksuelt krænkende, har en længere periode med mistrivsel gået forud for

at den unge begår overgreb. En identifikation af sådanne børn så tidligt som muligt er en væsentlig del af en forebyggelsesstrategi. En skærpet opmærksomhed og øget viden hos professionelle, som har med børn og unge at gøre, kan medvirke til at synliggøre problemet tidligt.

Der eksisterer i Danmark endnu ikke en samlet og koordineret indsats overfor unge med sexuel overgrebsadfærd. Det betyder at indsatsen bliver ujævn: Nogle unge tilbydes forskellige former for behandling og for andres vedkommende tilbydes ingen behandling.²⁰

Man kan antage at problemstillingen endnu er tabubelagt og præget af manglende viden, hvilket gør behovet for en samlet indsats og vidensformidling synligt.

Udvikling af en mere samlet indsats på området vil indbefatte udvikling og iværksættelse af behandlingsklinikker²¹ til unge med overgrebsadfærd og tilvejebringelse af yderligere forskningsbaseret viden. Ved at koordinere disse indsatsområder (tidlig forebyggelse, behandling og forskning) vil en strategi kunne iværksættes som kan medvirke til at forebygge seksuelle overgreb. En evaluering af behandlingstiltag og deres effekt vil være en nødvendig del heraf.²²

Der er brug for øget viden om baggrunden for at seksuelt krænkende adfærd udvikles. Bl.a. savnes der fortsat viden om hvilke faktorer som i særlig grad kan hæmme eller forstærke risikoen for udvikling af overgrebsadfærd, herunder dissociationens mulige rolle som mediator.

Da der er tale om at kun nogle af de børn, som udsættes for belastninger i form af omsorgssvigt, udvikler seksuelt aggressiv adfærd, er det centralt at undersøge, hvilken kombination af faktorer som hhv. beskytter mod udvikling af sexuel aggressivitet og hvilke, der udgør særlige risici.

Der er behov for mere viden om den seksuelle udviklingshistorie. Forholder det sig fx sådan at unge krænkere var børn med seksuelle adfærdsproblemer? En inddragelse af barneperspektivet kan udforske udvikling af krænkende adfærd og progressionen i denne yderligere, hvilket vil have betydning for forebyggende foranstaltninger. Der pågår forskning om og undersøgelser af børns seksuelle udvikling og i særdeleshed om nogle børns afvigende seksuelle udtryksformer.²³ En yderligere udforskning kan finde mulige svar på spørgsmålet, om børn, som har udvist problematisk sexuel adfærd, siden i voksenlivet udvikler adfærd, som er krænkende. Dette vil være centralt i forhold til intervention tidligt i forhold til disse børn.

Foråret 2003 iværksættes det første danske behandlingsprojekt til unge mellem 12 og 18 år med sexuel overgrebsadfærd. Projektet er finansieret af Socialministeriet og vil over en treårig periode

---

²⁰ Hvilket bl.a. fremgik af interviewundersøgelsen (Strange,2002)

²¹ Nogle af behandlingstrategierne for disse er skitseret ovenstående

²² Man kan trække på de erfaringer som er gjort med en koordineret indsats i forhold til unge med overgrebsadfærd i andre europæiske lande. Som omtalt har man i Sverige en samlet national strategi for behandling af disse unge og specialenheder for videns-og metodeudvikling.(Socialstyrelsen,2002)

²³ For en uddybning af aspekter af børns normale versus problematisk seksuelle udvikling kan henvises til Johnsson (1988;1999); Strange (1999;2000a; 2000c)

etablere en behandlingsklinik til unge krænkere og herudover foretage metodeudvikling, vidensindsamling og – formidling samt evaluering.

Abel, G., Osborn, C. & Twigg, D. (1993)

Sexual assault through the life span: Adult offenders with juvenile histories, i: Barbaree et al.: The Juvenile sex offender, The Guilford Press.

Araji, S. (1997)

Sexually aggressive children. Sage Publication, London, 1997.

Barbaree, H., Marshall, W. & Hudson, S. (1993)

The juvenile Sex offender, The Guilford Press, N.Y., London.

Becker, J.V. (1989)

Adolescent sex offenders, prevention, treatment and management. Canadian Child Welfare Association.

Beckett, R. (2001): *Treatment of young perpetrators of sexual abuse – possibilities and challenges*. Foredrag ved Daphne Conference: EU-konference, Madrid.

Beckett, R. (1999): *Evaluation of adolescent sexual abusers*. In Erooga and Masson(eds.)Children and young people who sexually abuse others.Routledge.

Bowlby, J. (1969)

Attachment and loss:Vol 1.Attachment. New York. Basic Books.

Bowlby, J. (1973)

Attachment and loss, 2. Separation: Anxiety and anger. New York. Basic Books.

Bowlby, J. (1996)

Attachment and loss, 3rd Loss, sadness and depression. New York. Basic Books.

Bowlby, J. (1996)

At knytte og bryde nære bånd. Det Lille Forlag.

-Burton, D. (2000)

Were Adolescent Sexual offenders Children with sexual behaviour problems?, i: Sexual abuse: A journal of research and treatment, 12, 1.

Christensen, E. (2001)

Kommentarer & refleksioner – fra barnets synsvinkel. Paper præsenteret ved NORFA-konference om "Køn og vold i Norden" 23.-24.11.2001.

Christiansson, S.Å. (1997)

Traumatiske erindringer. Reitzels Forlag.

Craissati, J., McClurg et Browne, K. (2002)

Characteristics of Perpetrators of Child Sexual Abuse Who Have Been Sexually Victimized as Children. Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, Vol.14, No.3, July 2002.

Elliott, M. (1993)

(ed.): *Female Sexual Abuse of children: The ultimate taboo,* London: Longmans.

Erooga, M. & Masson, H. (1999)

Children and young people who sexually abuse others. Routledge.

Fonagy, P. (2000)

Attachment, reflective function, conduct disorders and violence. Paper præsenteret ved: The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry's, Mid-year Institute on "integrating psychotherapy and psychopharmacology in the treatment of children & adolescents: A practical approach, Puerto Vallarta, Mexico, 22.-24. marts.

Gartner, R. (1999)

Betrayed as boys. The Guilford Press, London.

Guillou, J. (1982)

Ondskaben. Forlaget Modtryk

Henning, K. et al. (1996)

Longterm psychological and social impact of witnessing physical conflict between parents. Journal of Interpersonal Violence, 11.

Hetherington, J. (1999)

The Idealization of Women. Child Abuse and Neglect, 23, 2.

Jensen, C.D. (2001)

Det bliver sagt . Forlaget Gyldendal

Johnsson, Cavanagh, T. (1988)

Child perpetrators – children who molest other children, i: Child abuse and neglect, 12.

Johnson, C.T., Toni & Feldmeth, J. R. (1993)

Sexualized behaviours: A continuum, i: Gil & Johnson (eds.): Sexualized children: assessment and treatment of sexualised children and children who molest. Rockville, MF. Launch Press.

Johnson, Cavanagh T. (1999)

Development of sexual behaviour problems in childhood, i: Shaw, Jon: *Sexual aggression*. American Psychiatric Press.

Kjellgren, C. (2000)

Ungdomar som förgriber sig sexuellt. Socialstyrelsen.

Källström Cater, Å. (2001)

Parenthood and gendered violence from children's perspective. Paper presenteret ved NORFA-konference om "Køn og vold i Norden" 23.-24.11.2001.

Lane (1991)

The sexual abuse cycle. In Ryan, G & Lane, S. (eds.): *Juvenile sexual offending causes, consequences and corrections*. San Francisco: Jossey-Bass.

Lane (1997)

"*The sexual abuse cycle*", i: Erooga & Masson (eds.): *Children and young people who sexually abuse others*. London: Routledge, 1999.

Larsson, M. (2000)

Utredning og behandling av unga förövare, i: Tema Nord 2000: 547. Personer som begår sexuella övergrep mot barn. Nordisk Ministerråd.

Lesser, I. M. & Lesser, B. Z. (1983)

Alexithymia: Examining the Development of a Psychological Concept. American Journal of Psychiatry, 140.

Långström, N. (2000)

Unga som beggar sexbrott. En forskningsöversikt. Socialstyrelsen.

Madsen, S. Aa. (2001)

Socialisering, køn, fortællinger og vold. Paper på NORFA-konference "Køn og vold", 23-24.11.

Møhl, B. (1999)

Pædofili-den ulykkelige perversion. I: Psyke og Logos nr.2. Dansk Psykologisk forlag. Tema: Børn og seksualitet

Narang, D. & Contreras, J. (2000)

Dissociation as a mediator between child abuse history and adult abuse potential. i: Child Abuse and Neglect, 24, 5.

National Task Force on Juvenile Sexual Offending (1993)

Final report. A function of National Adolescent Perpetration Network, C.H.Kempe National Center, University of Colorado, Health Sciences Center.

Nyman, A., Risberg, O. & Svensson, B. (2001)

Unga förövare. Rädda Barnen.

Salter, A. (1988)

Treating child sex offenders and victims. Sage Publications.

Saradijian, J. (1996)

Women who sexually abuse children – from research to clinical practice. Sussex, England, John Wiley and Sons.

Skuse, D.; Bentovim, A.; Hodges, Jill et al (2000): *Risk factors for development of sexually abusive behaviour in sexually victimised adolescent boys: cross sectional study.* British Medical journal 317
p. 175-179

Socialstyrelsen (2002)

Unga förövare og unga offer – en kartläggning av sexuella övergrepp.
Artikelnr.:2002-123-42.

Stern, D. (1985, rep. 1997)

Barnets interpersonelle univers. Hans Reitzels Forlag.

Stern, D. (2001)

What makes people change in our various therapeutic methods and how can we use this knowledge in our daily practice with children and families? Foredrag ved SIKON-konference: Børn i krisesituationer,9.11.2001, arr. Socialministeriet.

Stoller, R. (1986)

Perversion. The erotic form of hatred. London: H. Karnac.

Strange, M. (1998)

Sexuelle overgreb mod børn. I: Jørgensen og Mathiasen (red.): At overleve vold – om psykisk traumatisering, mestring og behandling. Forlaget Klim.

Strange,M. (1999)

Sexuelle overgreb. I: Psyke og Logos, nr. 2. Tema: Børn og seksualitet. Dansk Psykologisk Forlag

Strange, M. (2001)

Unge som opfører sig seksuelt krænkende, Psykologisk Set, 41, Dansk Psykologisk Forlag.

Strange, M. (2000, a)

Sexuelle overgreb mod børn, i: Tema Nord 2000: 547. Personer som begår seksuelle overgreb mot barn. Nordisk Ministerråd.

Strange, M. (2000,b)

Unge krænkere. PsykologNyt nr. 23. Dansk Psykologisk Forlag.

Strange,M.(2000,c)

Børn og seksuelle overgreb – børn og (normal)seksualitet. I: 0-14”, Pædagogisk tidsskrift for daginstitutioner og klubber, nr.1., temanummer om børn og seksualitet

-Strange,M.(2002)

Unge krænkere. Socialforskningsinstituttet, o2:7

Straarup Søndergaard,P.(2002)

Ung i en pornotid. Per Straarup Søndergaard og CDR-Forlag

Svensson, B. (1998)

101 pojkar. En studie om sexuella övergrepp. Stockholm, Rädda Barnen.

Tema Nord 2000

Personer som begår seksuelle overgreb mot barn. Forståelse, behandling og straff. Nordisk Ministerråd, København 2000:547.

Weinehall, K. (2001)

Våld i barndomshemmet ökar risken för ytterligare erfarenheter av våld. Paper presenteret ved NORFA-konference om ”Køn og vold i Norden” 23.- 24.11.2001.

Woods, J. (1997)

Breaking the cycle of abuse and abusing: individual psychotherapy for juvenile sex offenders. Clinical Child psychology and psychiatry, 2 (3).

